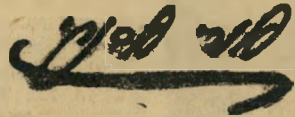

מאמרו של עורך „העולם הזה“ בעתונו של ז'אן-פול סארטר בפאריס

„דגל חדשני“

רבים, ביניהם ז'אן-פול סארטר, וכי בפגישה זו נתבקש העורך להכין במיוחד עבור קוראי העתון מאמר ממצה על רעיונותיו. המערכת הוסיפה כי הרעיון השמי צריך לעורר ענין בעולם וכי הוא בעל חשיבות מרובה לעתיד ישראל.

מאמר זה של עורך „העולם הזה“ פורסם בגליון האחרון של „זה טאם מודרן“, בעריכת ז'אן-פול סארטר, הירחון האינ-טלקטואלי החשוב ביותר באירופה. בהקדמה מיוחדת ציינה המערכת כי עורך „העולם הזה“ נפגש בפאריס עם אישים

החבר אפשר להגשים מטרת רחוקה — השתמשו בה אם רצונכם להצליח! הם לא ידעו כי דור שלם חוש של משוררים, הוגי דעות, קצינים ומהפכנים התכוננו או להניח את היסוד לתנועה לאומית ערבית חדשה ואדירת-תנופה.

כך קרה שהציונות לא ראתה אפילו את הכריתה. מעולם לא בחרה את בחירתה במלוא ההכרה. אולם שלא-בהכרה הותחה הקו העתידי על-ידי הרצל עצמו במדינת היהודים. אחד מקטעייה, המצוטט רק לעתים רחוקות מאד, אומר: „ארץ-ישראל היא מולדתנו ההיסטורית הבלתי-נשכחת... שם נהחה חלק מן החומה של אירופה נגד אסיה. גשר שם כעמדה קדמית של התרבות נגד הברבריות.“ תרבות משמעה, כאן, תרבות אירופית. ברבריות פירושה ברבריות ערבית.

בנאום הפתיחה לקונגרס הציוני הראשון, שהתכנס בבאול ב-1897, אמר הרצל: „ישב יהודים (בארץ-ישראל) יגרום מן הסתם גם לשיפור מצבם של הנוצרים במזרח.“ במשפט זה, ביקש בגלוי-לב את עזרתן של המעצמות האימפריאליסטיות של אירופה.

כך, עוד בימי הראשית של הציונות, הונח היסוד לתהליך שהטיל את צלו לאחר מכן על כל גורל הציונות, ושהוא העובדה העיקרית של היום: שתי תנועות לאומיות, בעלות דחיפה מהפכנית עצומה, החלו בעת ובעונה אחת במיצעד להגשמת מטרתיהן באותו שטח עצמו. הן היו כמו שתי רכבות שזעו במהירות גוברת והולכת מכיוונים הפוכים, לקראת התנגשות על אותה מסילה.

בתיאוריה, היתה קיימת האפשרות לשלב את שתי הרכבות לרכבת אחת, לחבר את כוחותיהן לעוצמה אדירה, למעשה לא היתה אפשרות זו קיימת, מפני שהציונות, בגלל מוצאה ורוחה, לא הבחינה כלל לא בסיכוי ולא בסכנה.

★ ★ ★

בשנת 1917 עלה רעיון מזהיר בלב הממשלה הבריטית: להבטיח לה יהודים „בית לאומי“ בארץ-ישראל, כדי להפריד בין ארץ-ישראל וסוריה (שהובטחה לצרפתים) ולהשאיר בידי הבריטים את המוצא הטבעי של הנפט העיראקי אל הים התיכון. הציונים קיבלו בהתלהבות את הצהרת בלפור, בה ראו ברית בינם לבין כוחה של אירופה. באותם הימים כבר הבחינו, אפילו המתושבים המזרח-אירופיים בארץ-ישראל, בגילויים הראשונים של הלאומיות הערבית. הם יכלו לראות בה רק אויב טבעי לציונות, מכשול שיש לסלקו מן הדרך לפני שארץ-ישראל תוכל להיות למדינה יהודית.

אינטרמצו רומנטי אך חסר כל תועלת סופק על-ידי פגישה בין הד״ר חיים וייצמן לבין האמיר הערבי פייזאל, בחסותו האדיבה של אותו סוכן בריטי מפורסם, טי. אי. לורנס. הלה, ששנא את הצרפתים שגאה עזו, ניסה להמליך את פייזאל כמלך סוריה, כדי לשלול ארץ זו מן הצרפתים. וייצמן, ציוני מתון אך אירופי מושג, בע, שיהיה רק את משחקו של המערב בפגישות אלה, שעלו בתוהו.

שני המנהיגים חתמו ביום ה-3 בינואר, 1919, על הסכם שציין את „הקירבה הגועית והקשרים הנושנים הקיימים בין הערבים לבין העם היהודי“, וקבע כי „הדרך הבטוחה ביותר להגשים את שאיפותיהם הלאומיות, היא שיתוף-הפעולה ההדוק ביותר ביניהם.“ אך פייזאל התנה הסכם זה ב„השגת העצמאות בידי הערבים“ בכל שאר חלקי המזרח התיכון — תנאי שידיו וייצמן המערביים לא חלמו אפילו לקיימו. אולם אפילו מיסמך חסר-תכלית זה רומז על הסיכויים שהיו נובעים משינוי חזיתה של הציונות.

★ ★ ★

כאשר מוצאה הציונות את עצמה עומדת לפתע מול האיום הבלתי-צפוי של התנגדות ערבית לאומית, החל משנת 1918, היא היתה זקוקה לעזרת מעצמה זרה כדי להתגבר עליו אפילו זמנית. כך נוצר מעגל קסמים: כדי ללחום בערבים, היתה הציונות זקוקה לבני-ברית זרים. ושיתוף-הפעולה בין הציונות והאימפריאליזם המערבי חזק עוד יותר את התנגדות הערבים, שראו בציונות רק מכשיר נוסף של האימפריאליזם המערבי למיגור מלחמת שיתרום.

הרצל עצמו, לפני מותו המוקדם בגיל 44, ניסה להשיג את עזרתו של השולטן התורכי עבד-אל-חאמיד השני, אייבה המושבע של הלאומיות הערבית. כשנכשל ניסיון זה, ניסה הרצל להשיג את הסותו של הקיסר הגרמני וילהלם, עמו גם גש רשמית. למעשה הציע לו ברית בין האימפריאליזם הגרמני (שהחל אז לתרגם את „שאיפתו מזרח“ לתוכנית הרכי-בה ברלין-בגאד) לבין עדה ציונית דוברת-גרמנית בארץ-ישראל. הקיסר הרומנטי פלירטט זמן-מה עם רעיון זה, התעלם ממנו לאחר-מכן.

לפני מותו השתכנע הרצל כי בריטניה היא בתי-הברית הטבעית, והחל מנהל משאומתן עם אותו ארכי-אימפריאליסט מזהיר, יוסף צימברליין. הלה הציע לו „מקלט לילה“ ציוני זמני באוגנדה. הצעה זו נדחתה על-ידי הקונגרס ה-17. ציוני. אך הברית בין הציונות ובריטניה הפכה עובדה ב-1917. ברית זו נשארה בתוקפה עד אשר נמאס האימפריאליזם הבריטי להשתמש בציונות כנושק נגד הציונות, אשר איימה עתה על עצם שליטת האנגלים בארץ. בחפשה אחרי בתי-ברית

איש אינו שואל: מה זאת צרפת? איש גם אינו שואל: מה זה אמריקה? אולם בשנתה ה-11, מוטרת מדינת ישראל על-ידי שאלות מסוג זה. והתשובה להן נראית פחות ופחות בטוחה.

מה היא ישראל? מדינה יהודית, כפי שקובעת בגאחה מגילת עצמאותה? האם היא שייכת לעדה עולמית, אשר רוב חבריה הם אזרחים של מדינות אחרות? או שמא זוהי מדינה ישראלית, השייכת לאזרחיה שלה? או מדינה יהודית-ישראלית, השייכת למעשה לאזרחים היהודיים, המהמים בה רוב?

האם היא חלק של אירופה או של אסיה? האם היא מדינת-צלבנים חדשה, מלכות ירושלים הנושאת מגן-דוד במקום הצלב, כשמנוי וגמור עמה לסלק את הכופרים ממקומות-הקודש? האם היא חלק מן המרחב השמי, החלק המתקדם והחריש ביותר במרחב, המתעורר אחרי תנומה של מאות בשנים? האם היא מבצר של המערב, או עמדה קדמית של המזרח?

מה זה יהודי? — בגלל שאלה זו התמוטטה הקואליציה הממשלתית בשנה שעברה. חבריה לא יכלו למצוא כל תשובה, מלבד תשובה דתית מובקעת. אולם האזרח הנאור של מדינה זו שואל את עצמו שאלה חשובה הרבה יותר: מה אני? יהודי? עברי? ישראלי? למי אני חייב נאמנות ראשונה — לעם יהודי כל-עולמי? לרוב הדובר עברית במדינה? או למדינה עצמה?

אפשר לחשוב כי שאלות כאלה הן מופשטות. אין זה כך. אם תהיה התשובה הכרתית או התהכרתית, גלויה או חבויה מתחת לסיסמות מפלגתיות — היא תכריע את עתידה של ישראל, כפי שקבעה את עברה הקרוב.

התשובה יכולה לסלול את הדרך להשתלבות ישראל במרחב השמי — או לדון אותה סופית לניהול מלחמת-נצח נגד הלאומיות הערבית ונגד כל המשפחה האפרו-אסיאתית.

★ ★ ★

כדי להכין את הציונות, את גדולתה ואת שגיאתה הטרגית, חייב אדם לזכור כי היא לא נולדה בארץ-ישראל. היא נולדה, לפני שני דורות, באירופה המרכזית והמזרחית. מהותה, מטרתיה, כל מסגרתה הרוחנית והרעיונית, גובשו במלואם לפני שמיסדיה דרכו אי-פעם על אדמת הארץ שבחרו בה כמולדתם החדשה. היה זה רעיון אירופי, שעלה בלבם של יהודים אירופיים, בתקופה שהעריצה את הסיסמות והרעיונות של אנשים כמו סטיל רודס ורודיארד קיפלינג, נושאי „עול האיש הלבן“.

באולם הכנסת בירושלים תלויה רק תמונה אחת — תמונתו של תיאודור הרצל, המכונה רשמית כ„חזוה מדינת ישראל“. הרצל, עתונאי ומחזאי יוגאי, היה אבי הרעיון הציוני ומייסד ההסתדרות הציונית. ספרו — מדינת היהודים — שנכתב ב-1896, בהיותו בן 36, הוא עדיין התנייך הרשמי של הציונות. הרצל נתן בו את התשובות לכל השאלות. הספר מכיל פרקים כגון „מגוריי פועלים“, „רכישת אדמות“, „פועלים בלתי-מקצועיים“, ועוד.

אולם ספר זה, התוכנית המפורטת של המדינה-לעתיד, אינו כולל אף לא רמז אחד על כי ארץ-ישראל, שצוינה בספר כארץ הציונה ביותר למדינה היהודית, היתה מאובי לסת על-ידי עם ערבי. אכן, לפי הספר אפשר היה להניח כי הארץ ריקה מאדם.

אני מאמין כי זהו הפרט הגורלי ביותר בתולדות הציונות: כי המייסדים, שהתקבצו בקונגרסים הציוניים הראשונים ב-באול ובאסיפות ציוניות בלתי-ספורות בגטאות פולין ורוס-יה, לא חשבו לרגע על כך כי ארץ-ישראל כבר היתה מולדתו של מישהו, ושהיא חלק ממרחב גיאוגרפי גדול הרבה יותר. הם לא ידעו, ולא רצו לדעת.

★ ★ ★

בתיאוריה עמדה בסני אבות הציונות הברירה בין שתי אפשרויות. הם יכלו לזהות את עצמם כאומה אסיאתית החוזרת למולדתה, ליטול לדיהם את המנהיגות על תנועה שמיית ואסיאתית להתחדשות ולשחרור. והם יכלו להזהות כאומה אירופית, המבקשת לכבוש ולפתח עוד ארץ מפגרת ומוזנחת, כפי שעשו אירופים אחרים באותם הימים בכל רחבי אסיה ואפריקה.

האם ההיסטוריה היתה אחרת אילו היה הרצל יהודי דמשקאי, דובר ערבית? אכן, שאלה מעניינת, אך חסרת-תועלת. אבות הציונות לא ידעו ערבית. הם היו שקועים בלאומיות אירופית, לפי אופנת השנה 1848. לא היה להם מושג על לדיית של רעיון לאומי חדש שהחל בדיוק באותם הימים לעורר את דמיונו של דור חדש בכל ארצות אפריקה הצפונית ואסיה הדרומית.

הם לא ידעו כי 20 שנה לפני הרצל השמיץ המשורר הערבי איבראהים יאזגי, בפגישת המחתרת של החברה המזדנית הסורית, את הקריאה המלהיבה: „קומו, הערבים ועורו!“ (1868). הם לא ידעו על הכרוזים המהפכניים, ש-הומיעו על קירות בירות ב-1880, ושדרשו עצמאות לסוריה (כולל, מן הסתם, ארץ-ישראל), תחת הסיסמה: „בעזרת

תמונת הרצל

היתה תלויה מעל לראש שו של יוסף צימברליין, לפני שפחת בפעם הראשונה את מושב הכנסת בירושלים. לפני יוספים חברי הממשלה שפירא, ברגוריון וקפלן המנוח.